

יחודיים לתיאטרון בובות. הם מוטמעים למשל, בכל מהזה איכוטי. ליוצר תיאטרון הבובות האמנותי אין בסיס כזה ולכן הם חשובים לו במיוחד.

עד עכשו דיברנו על הקהלה המסורתית, המגיב. ולא חשוב כרגע אם הוא מגיב בקול רם או משוחח עם הבובות בדממה, בתוך לבו. הקשב של הקהלה הוא תיבת התהודה של ההצגה. אבל הבובנאים המודרניים, אלה שיצאו מן החלון, והשתמשו בחומריים חדשים, והמציאו שיטות הפעלה חדשות ודריכים חדשנות להשתמש בגופם, בדקו מחדש גם את מקומו של הקהלה כמרכיב בהצגה, והגיעו כרגע, למסקנות מרתקות לכת...

השותף החדש

האוסף הכי הוא דוגמא להצגה שהפכה את הקהלה לחלק בלתי נפרד מן השפה האמנותית שליה בדרכים שונות ומגוונות.

נושא ההצגה, כפי שכבר אמרנו, הוא האוספים המיוחדים של יהונתן, המספר. במהלך המופע הוא מציג אותם לקהל. לפני שנעבור לדוגמאות, נאמר כמה דברים כלליים על המקום שתופס הקהלה בהצגה:

שיתוף הקהלה מתחילה כבר בעיצוב החלל; אין הפרדה בין שטח הקהלה לשטח ההצגה. הקהלה יושב באור מלא, על השטיחים והמחצלות שנפרשו במרכז הבמה, מוקף באரונות התצוגה הפתוחים המכילים את האוספים. יהונתן מקבל כל צופה באופן אישי. הוא מזמין אותו לשבת ומזהיר אותו לא לדרוך על ידיתו הקטנה, הנמלה גלילאו, שימושותת בסביבה.

בדרכו כלל בתיאטרון, השחקן הוא שמהליך על תחילת ההצגה, אבל באוסף הכי הקהלה הוא שקובע את נקודת התחילת; הצופה הראשון שנכנס "מניעע" את ההצגה.

כל שהצגה מתקדמת מתרחבים גם תפקידיו של הקהלה: הוא מזמין להפעיל "boveות" ולملא משימות שונות בכל

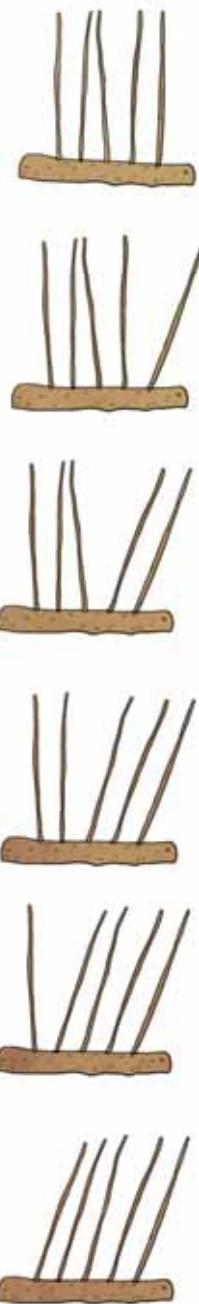
מינימלי הרכבים (מתנדבים בודדים, קבוצות וכולם ביחד). הוא זוכה להוקרה רבה ואפילו לאוותות כבוד! ולא פחות חשוב – הנוכחות של הקהל משנה לגמרי את האופי של ההצעה. היא לא רק מהיה ומעצימה אותה כמו בתיאטרון המסורתית, אלא משנה אותה מן הקצתה. (איך משנה? סבלנות, תיכף הכל יכול יתרור.)

הקהל משלים את ההצעה בדמיונו

נתחילה מהבסיס: מאז ומתריד נסוך תיאטרון הבובות על דמיונו של הקהל. מה זאת אומרת? זאת אומרת שלבובה יש הבעה אחת נוקשה, אבל הקהל מдумין אותה צוחקת או בוכה או כועסת. זאת אומרת שהקהל של הבובה לא יוצא מתוכה. הקהל הוא זה שעושה את החיבור בדמיונו. זאת אומרת שבהצעה בובות הקהל "עובד" כל הזמן. הוא משלים את מה שהוא רואה ומלמד את המרכיבים – חומר, קול, תנואה – לMahon אחת. ועם זאת, הוא בכלל לא שם לב שהוא עובד. הוא בכלל לא שם לב

שהוא "עובד" ממשו, הוא פשוט נהנה מההצעה. באוסף הכיichi יש רגעים רבים כאלה שבהם הקהל צדיך להשלים רמזים מופשטים בדמיונו. כל כך מופשטיים, שהשלמתם הופכת לאתגר, למשחק גלוי עם הקהל. אם ניקח למשל את ה"דו-שיח בין הזאב הרעב לארנב" עליון דיבנו בתחום הקודמת, הקהל מקבל כמה צילילים ומשלים אותם בדמיונו להציג קטנה. הוא צוחק פערם – פעם מן ההצעה שהוא רואה בדמיונו, ופעם מהנהנת המשחק, מן "היחידה" הקטנה שפתח.

קטעים אחרים בהציגה נשענים אףיו יותר על דמיונו של הקהל; הנמלה גילילאו למשל, קיימת אך ורק בדמיונם של הצופים. במהלך ההצעה יהונתן בונה לה גשרים ארוכים כדי שתווכל להגיע בשלום למחווזה חפה, ופתאום הוא מתחילה להתפתל ולצחקק כשהיא מתקדמת בכיכול בתוך שרולו עבר בית השחי. הצופים אינם צריכים לראות את הנמלה כדי ליהנות מתעלוליה. היא כבר קיימת בדמיונם.

מפעלים קטנים משנים את אופי ההצגה

ב"אוסף השירים ללא מיללים", יש שירים בהם עצם מתקנים. יהונתן מזמין מתנדבים להפועל אותם.

השיר "הרוח בעצים" למשל, הוא בול עץ קטן שבתוכו נועצה שורה של ענפים דקיקים וזוקופים. אלה הם "העצים". מתנדב קטן (מתנדבת בהצגה שמרית ראתה) מקבלת את תפקיד "הרוח". בזמן שהיא נושפת בכל כוחה, מוציאה יהונתן את "העצים" מן החורים האנכיים שלהם, ונועץ אותן בחורים אלכסוניים, כדי התחופפו ברות. אחר כך הוא מזמין את המתנדבת לנשוב מן הצד השני. היא נושפת והוא מוציאו "עץ" ונועץ אותו בחור שטעה אותו לצד השני. היא נושפת קצת רוק מרוב התרגשות, ויהודנת מנגב את לחייו. אמרתי רות, לא גשם..." הוא נושא בה. היא מתפרקת מצחיק ואיתה כל שאר הילדים. הבדיקהילדותית אבל גם קצת פיותית; הילדה מוצגת כאלה קטנה שנושפת רות ויורקת גשם, ככלומר שלטת בכוחות הטבע.

המינימליזם וה הפרדה הגלויות בין הסיבה ("הרוח") להתוצאה ("העץ מתכווף") מזכירים לנו את שירי הפיקו שעלייהם דיברנו בתרנה הקודמת, והן את הטכניות המסוגנות של

תיאטרון הבובות המזרחי (של הבונרקו למשל, שמאפריד בಗליי בין הבובות לבין הקולות של הן). שיתוף הקהיל מאוזן את הצטום ואת ההפיטה. האלהות, הצחוק והמתיקות של המתנדבת הקטנה מרכיבים את החומרה של המסירות העתיקות. היא לא רק "מקדמת את העלילה" (בלי הנשיפה לא הייתה רוח בעצים) אלא משנה לגמרי את אופיו של הקטע.

המתנדבים שולטים בעלילה

השיר-מתקן "הגוזל שלמד לעוף", כבר מופקד לגמרי בידי מתנדב: שיר זה מורכב מענף קירח ובובה גוזל פשוטה מצטרוביל ונוצות. יהונתן מוליך את הבובה במעלה הענף. הגוזל מטפס, מטפס, מטפס, ו... נופל בנקישה לבסיס שבו נעוץ הענף. אחרי כמה ניסיונות כושלים (הגוזל לא מצליח להמריא), מבקש יהונתן מאחד הילדים להחליף אותו. יש ילדים שמחקים את הדוגמא של יהונתן ומפזרים את הגוזל באכזריות. אבל מפעם לפעם מגיע מתנדב רחב לב (או כזה שפשווט זוכר את שם השיר...) וכשהגוזל מגיע לקצה הענף הוא מתחילה לרחה. יהונתן אינו מכוען את המתנדבים בשום צורה. הקהיל קולט את זה וחרד לגורלו של הגוזל. רגע ההמרה הוא רגע של חסד אמייתי בהצגה.

הידעת?

זכרים את אלן קפירו שהמציא את הקפיניג (או לפחות נתן לו את שם?) הוא צץ לרגע בתחרות "זמן מודרניים" (בתוכניות המופיע 18 אירועים ב-6 חלקים שייצר ב-1959 הוא הוסיף גם את הקהל לרשימת המבצעים).

222

המתנדבים זוכים בהכרה

המתנדבים הרבים מתוגמלים, כפי שכבר אמרנו, וזוכים לאוותות כבוד: "נכש תרבות של האנושות ואוצר קטן של אבא ואמא", מכירין יהונתן כשהוא מצמיד לחולצתם ברוב טקס מדבקות דמויות לב. הקהיל מוחאה כפיים. כמה מן ההורים מנציחים את הטקס בצילמות סלולריות... אותן כאלה מוענקים אגב, שוב ושוב במהלך ההצגה, למתרדים בודדים וגם לקבוצות של מתנדבים, שמשפעלים את העננים או מקשיבים לאוסף המים העומדים: כל מתנדב מקבל צנצנת מים – מן הכנרת, מים המלח, מן הים האדום,

השחור וכדומה, ומקшиб לسودותיהם.

ההנהה שבדרך

בקטע אחר של ההצגה מלמד יהונתן את הילדים לקפל אוניה מנייר. כולם מוחזקים דף דמיוני ומקפלים אחרים... תנועות הקיפול הופכות למין ריקוד מושתף. יהונתן משגיח על הילדים בשבע עיניים, שלא יטעו בקיפול. "אם עשיתם כמווני", הוא אומר לבסוף, "או יש לכם עצשו ביד... רגע, למה אין לכם ספינת ניר?" הוא שואל. אוו ואובי, הוא "שכח" לחלק את הדפים! לא נורא, בפעם הבאה הוא יזכור...

הרגע הקטן הזה חושף את אחת מהנחות היסודות של ההצגה: לא המטרה חשובה (הספרינה המקופלת), אלא ההנהה שבדרך, הדמיון והמשחק.

משוררים וילדים

223

ההישג של האוסף הכי הכى הוא נדייר: ההצגה האמנותית המשיפה משירות הנקיקו היפנית וממן האוונגרד האירופי של תחילת המאה העשרים, מצליחה במין קסם, להפוך את המקורות האלו לנגישים ומחוייכים, וכל זאת מבלי לפגוע בהםותם וambilי לחתאמץ, כאילו מאז ומתמיד נועדו לילדים. ואולי באמת נועדו. ילדים הם משוררים טבעיים. הם עדין לא התרחקו מן השירה. הדמיון שלהם עוד לא קוצץ על ידי הידע. המציגות שלהם עוד לא נשתקה. היא תריה ומלאה משמעות וهم מפענחים אותה ביצירתיות של משוררים. ("אני יודע למה קוראים לפרח זהה חבלבל", אמר לי פעם ילד אחד, "כפי חבל מאד לקטוף אותו!")

האוסף הכי הכى נולד מהצגתו של אנטוניו קְטָלְנוֹ האיטלקי, כתבי הקודש של הפשטות. אנטוניו הוזמן להופיע עם ההצגה בחגיגות העשרים וחמש לקרון, וכיוון שהוא לא התאפשר, החליט להעניק לתיאטרון מתנה מיוחדת במיניה: "תשלחי לי את יהונתן (בן חיים)", הוא אמר לדליה, מנהלת ה الكرון,

"וְאַנִּי אֶלְחַשׁ לֹו אֶת הַחֲגָה...".

וכך, במשך כמה מפגשים מרთוניים, והרבה שיחות טלפון ודוואר אלקטרוני, יצרו אנטוניו ויונתן את האוסף הכלכלי. "כשהגעתי לאנטוניו", מספר יהונתן, "הוא אמר: 'בואו יוצאים לעבודה', לקחנו שקית ניר ויצאנו... לאן? לגינה הגדולה. אספנו עלים, שורשים, ענפים, אבני קטנות וגדלות. יצאת הספרייה', אמר אנטוניו, 'שאיתה אנחנו עובדים. כל הדברים שמקיפים אותנו הם פתחים. בכל עלה יש פתח לסיפור'. אנטוניו לימד אותי ליצור בקלות, כמו שאני מספר. המפגש איתו גرم לי אפילו לציר, מה ש愧 פעם לא עשתי מפני שאחי היה הציר במשפחה. אבל עם אנטוניו הכל אפשר".

יש אמנים שמחפשים שלמות. לכל יצירה לפי טעם, יש צורה אחת אידאלית, סופית, ואחרי שמגיעים אליה אסור לשנות אף צليل ואף תנועה. הגישה של אנטוניו הפוכה: משתקית, זורמת, פתוחה. לא די שהעניק לקרון מתנה מופלאה, הוא דרבן את יהונתן להוסיף, לשנות, לעוף הלהה בכוחות עצמו. (והגוזל הזה אכן למד לעוף...).

ועכשיו הגיע תורו של הקהל להנחות מן המתנה. יהונתן פשוט מעביר לו את מה שקיבל מאנטוניו. לא רק את הסיפורים והחפצים, אלא איות עמוקה יותר, אנוותה. רוח נינוחה ויצירתית שורה על האוספים המשמשים והדמיוניים. גם אחרי שנגמרה ההצעה הילדים עדין משתמשים סיירות עם מפרש נוץ, מנסים להנשיר את העלה העקשן שעדיין תלוי על הענף, מבקשים ומקבלים אותן כבוד. כמו שכחטב אורי בן העשר: "אחד הדברים הכל טובים בהצעה הזאת הוא שהקהל לוקח בה חלק. הרעיון להציג דברים פשוטים ולהפוך אותם למיעדים, או להתייחס לדברים יומיומיים בדרך מיוחדת – הוא רעיון טוב. וחוץ מזה, קיבלתי בתור פרס, מדבקה עם התואר שאני נכס תרבותי של האנושות. ולמה? כי הקשבתי לצנצנת עם מים מים המלח, והם אמרו לי שהם אוהבים דגים מלוחים".